

УДК 342.9.03

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-61-64

Максименко Наталія Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
e-mail: natasha_bs@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1005-5115>

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРУ: ПРОЦЕСУАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проведено порівняльний аналіз сукупності норм процесуального права у сфері врегулювання конфлікту (спору) шляхом медіації. Особливо звернуто увагу на застосуванні медіації в адміністративному судочинстві. Виділено шляхи вдосконалення норм Кодексу адміністративного судочинства України в частині закриття провадження у справі, якщо сторони досягли примирення, у тому числі шляхом медіації.

Здійснено порівняльну характеристику змістового навантаження понять «примирення» та «медіація». У результаті наголошено, що процес примирення у більшості випадків має на меті винайдення шляхів взаємного чи одностороннього добровільного поступання сторонами, що може бути застосований на будь-якій стадії з метою недопущення розгортання конфлікту у подальшому. Медіація, відповідно до своєї юридичної природи має запобіжний характер та здійснюється фахівцем – медіатором, за допомогою якого відбувається професійне врегулювання спору з визначенням шляхів вирішення конфлікту (спору).

Ключові слова: адміністративне судочинство, медіація, примирення, врегулювання конфлікту (спору), альтернативне вирішення спору

Maksymenko N. MEDIATION AS AN ALTERNATIVE WAY TO RESOLVE THE DISPUTE: PROCEDURAL CHARACTERISTICS

A comparative analysis of the totality of procedural law in the sphere of conflict (dispute) settlement by mediation has been carried out. Particular attention is paid to the application of mediation in administrative proceedings. The ways of improving the norms of the Code of Administrative Justice of Ukraine in terms of closing the proceedings in the case, if the parties have reached reconciliation, including through mediation, have been allocated.

A comparative characterization of filling the concepts of "reconciliation" and "mediation" has been carried out. As a result, it is emphasized that the process of reconciliation in most cases is aimed at inventing ways of mutual or unilateral voluntary cede a right by the parties, which can be applied at any stage in order to prevent the outbreak of the conflict in the future. Mediation, in accordance with its legal nature, is preventive in nature and is carried out by a specialist mediator, with the help of which there is a professional settlement of the dispute with the definition of ways to resolve the conflict (dispute).

Key words: administrative proceedings, mediation, reconciliation, conflict (dispute) settlement, alternative dispute resolution

Постановка проблеми. У певних ситуаціях сторони проявляють зацікавленість у самостійному врегулюванні конфлікту, винайдення шляхів примирення та компромісу у вирішенні спору. Саме тому на сьогодні набуває актуальності інститут медіації як засіб запобігання виникненню або врегулювання всіх чи певних конфліктів (спору), що виникли між сторонами шляхом укладання договору про проведення медіації.

Ефективність медіації вже давно визнана європейським співтовариством, яке рекомендує її застосування на досудовому етапі (згідно статистичних даних, 83–85 % процедур медіації у розвинених європейських країнах є успішними, у 5–10 % випадків учасники процедури доходять повної або часткової згоди протягом короткого часу після цієї процедури). Відповідно до Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, підписаної Україною, забезпечення верховенства права та доступу до правосуддя має включати як досудові, так і позасудові методи вирішення спорів. Усвідомлення важливості поширення альтернативних судочинству способів розв'язання правових спорів відкриває нові перспективи утвердження засад правової держави в Україні, а їх урізноманітнення є показником зрілості правової системи країни та готовності держави до співпраці, обумовлює зростання рівня правової культури її громадян [1, с. 1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню розвитку та особливостей реалізації інституту медіації у врегулюванні адміністративних спорів приділяла увагу низка вчених таких, як: В.Бевзенко, С. Білуга, Н. Боженко, В. Бурак, Г. Гаро, Л. Давиденко, Н. Загрія, З. Красіловська, Л. Кулачок-Тітова, А. Лиско, Л. Менів, П. Пилипенко, О. Сидельников, Е. Урусова, Т. Фокіна, Т. Худякова тощо.

Метою статті є дослідження особливостей альтернативних способів вирішення спорів - врегулювання конфліктів (спорів) шляхом медіації.

Виклад основного матеріалу дослідження. 21 травня 2008 року Європейським Союзом прийнято Директиву 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, метою якої є спрощення доступу до методів альтернативного врегулювання спорів і сприяння мирному вирішенню спорів через стимулювання використання медіації та забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією й судовим провадженням [2].

Пунктом 8 Преамбули до Директиви 2008/52/ЄС встановлено, що положення цієї Директиви мають застосовуватися лише до медіації у транскордонних спорах, але ніщо не повинно заважати державам-членам застосовувати ці положення також до внутрішніх процесів медіації [2]. Слід наголосити, що Директива 2008/52/ЄС направлена на врегулювання спорів у цивільних та господарських правовідносинах.

Для врегулювання питань позасудового способу вирішення конфлікту (спору) на національному рівні у 2021 році прийнято Закон України «Про медіацію», який має на меті сприяння успішному розвитку інституту медіації в Україні відповідно до кращих світових практик. Вказаний акт ст. 1 визначає медіацію як: позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. У свою чергу, ст. 3 визначено, що сфера дії Закону України «Про медіацію» поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [6].

Відповідно, з прийняттям Закону України «Про медіацію» відбулися зміни у низці процесуальних актів для позасудового врегулювання спору з різних юрисдикційних норм шляхом медіації.

Отже, процесуальне врегулювання особливостей застосування альтернативного способу вирішення спорів шляхом медіації відобразилися на юрисдикційних нормах процесуальних актів. У першу чергу, - Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК), Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК), Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС) в наступних частинах: проведенні підготовчого засідання, під час якого суд з'ясовує, чи бажають сторони провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (ст.ст. 182 ГПК, 197 ЦПК, 180 КАС); закріплено право суду оголосити перерву у підготовчому засіданні у разі, якщо сторони прийняли рішення провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації (ст.ст. 183 ГПК, 198 ЦПК, 181 КАС); зобов'язання суду зупинити провадження у справі у разі звернення обох сторін із клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації (ст.ст. 227 ГПК, 251 ЦПК) та право на зупинення провадження з цих підстав - 236 КАС; встановлення строку такого зупинення на час проведення медіації, але не більше дев'яноста днів з дня постановлення судом ухвали про зупинення провадження у справі (ст.ст. 229 ГПК, 253 ЦПК) та до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні – ст. 236 КАС; можливість зупинити провадження у справі на стадії її розгляду по суті у зв'язку із зверненням обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації (ст.ст. 195 ГПК, 210 ЦПК).

Із проведеного аналізу юрисдикційних змін зумовлених закріпленням на законодавчому рівні медіації, впливає, що у порівнянні з ЦПК та ГПК КАС не передбачає зупинити провадження у справі на стадії її розгляду по суті у зв'язку із зверненням обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації. Проте, ч. 5 ст. 47 КАС передбачає, що сторони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі [3].

Слід звернути увагу, що відповідно до ст. 238 КАС визначені випадки закриття провадження у справі, а ч. 1 п. 3 цієї статті зазначає, що суд закриває провадження у справі, якщо сторони досягли примирення [3], не зазначаючи факту врегулювання спору шляхом медіації.

Якщо здійснити порівняльну характеристику примирення та медіації, то більшість науковців вважають ці поняття тотожними (В. Фрич, О. Комарницька [9]), інші не погоджуються з цією точкою зору (Н. Мазаракі [5], М. Колеснікова, А. Шаповалова [4]). Ми поділяємо точку зору останньої групи науковців, оскільки ці два поняття своїм змістовим наповненням різняться.

Так, п. 4 Постанови пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 № 12 визначає примирення винної особи з потерпілим (потерпілими) як акт прощення її ним (ними) в результаті вільного волевиявлення, що виключає будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором, та з яких мотивів [6]. Кодекс адміністративного судочинства України визначає примирення як вчинення сторонами взаємних поступок, з акцентом на тому, що примирення може стосуватися лише прав та обов'язків сторін [3, ст. 190].

У свою чергу, поняття «медіація» визначається ст. 1 Закону України «Про медіацію», яке ми вже наводили, а юридичний словник «медіацію» (лат. *mediatio* – посередництво) визначає як один з альтернативних (позасудових) методів вирішення конфліктів, згідно з яким незаінтересований посередник (медіатор) допомагає сторонам досягти шляхом переговорів добровільної та взаємовигідної угоди [8, с. 26].

Із вказаного вище впливає, що підходи до врегулювання спору між сторонами у примиренні та медіації відрізняються, причому смислове наповнення поняття медіації є ширшим за примирення.

Такої думки дотримується науковець Н. Мазарікі, зазначаючи, що з теоретичного погляду медіація та примирення відрізняються в підходах до вирішення спору: заснованому на правах сторін чи на інтересах сторін. Підхід, заснований на інтересах сторін, передбачає, що сторони не лише обговорюють свої юридичні права, а й ураховують важливі для них інтереси, емоції, мотивувальні чинники, щоб знайти шляхи до вирішення спору. Саме медіація заснована на такому підході, а примирення передбачає найбільшу увагу до юридичних прав, а не до інтересів сторін, саме тому мировий посередник і пропонує сторонам спору рішення, засноване на здійсненні прав і виконанні обов'язків, хоча посередник і може врахувати суб'єктивні інтереси сторін під час формулювання своїх рекомендацій щодо вирішення спору [5, с. 228].

Із викладеного вище порівняльно-теоретичного аналізу понять, слід констатувати, що процес примирення у більшості випадків має на меті винайдення шляхів взаємного чи одностороннього добровільного поступання сторонами, що може бути застосований на будь-якій стадії з метою недопущення розгортання конфлікту. Медіація, відповідно до своєї юридичної природи має запобіжний характер та здійснюється фахівцем – медіатором, за допомогою якого відбувається професійне врегулювання спору з визначенням шляхів вирішення конфлікту (спору).

Саме тому, на нашу думку, слід доповнити ч. 1 п. 3 ст. 238 КАС, визначивши випадки закриття провадження у справі, передбачивши, що суд закриває провадження у справі, якщо сторони досягли примирення, у тому числі шляхом медіації.

Висновок. На світовій арені, медіація є однією із популярних форм врегулювання конфліктів у розвинених країнах світу. Медіація отримала значний розвиток у країнах Європейського Союзу, Австралії, США. На сьогодні в Україні цей інститут активно розвивається та вдосконалюється з урахуванням позитивного міжнародного досвіду.

Беручи до уваги, що в національній правовій площині участь у медіації є добровільним волевиявленням її учасників, даний інститут сприятиме у подальшому розвитку суспільства та формуванню культури мирного цивілізованого конфлікту на засадах взаємних інтересів та згоди сторін конфлікту. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації [6, ч.1 ст. 5].

Основоположними принципами медіації визначено: добровільність, конфіденційність, нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора, самовизначення та рівність прав сторін медіації, що закріплено ст. 4 Закону України «Про медіацію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боженко Н.В. Адміністративно-правове забезпечення медіації як способу вирішення адміністративних спорів: автореф. ... дис. ... канд.юрид.наук.: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. С. 18. URL: <https://cutt.ly/6wPrkADL> (дата звернення 03.11.2023)
2. Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах». *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: <https://cutt.ly/fwPPB5wI> (дата звернення 03.11.2023).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата онволення 04.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#doc_info (дата звернення 03.11.2023)
4. Колеснікова М., Шаповалова А. Актуальність впровадження інституту медіації в законодавстві України. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 3(16). С. 41–46. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57892> (дата звернення 03.11.2023)
5. Мазарікі Н. Співвідношення термінів «медіація» та «примирення». *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 226-229. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/49.pdf> (дата звернення 03.11.2023)
6. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#doc_info (дата звернення 03.11.2023)
7. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#top> (дата звернення 03.11.2023)
8. Ситько О. М., Шаповаленко Н. М. Словник юридичних термінів іншомовного походження. Одеса, 2013. 44 с.
9. Фрич В., Комарницька О. Медіація (примирення) як альтернатива судовому розгляду кримінальних проваджень. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 25–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2013_3_6 (дата звернення 03.11.2023)

REFERENCES:

1. Bozhenko N.V. (2018). Administratyvno-pravove zabezpechennia mediatsii yak sposobu vyrishennia administratyvnykh sporiv [Administrative and legal provision of mediation as a way of resolving administrative disputes]/ Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
2. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and the Council of May 21, 2008 "On some aspects of mediation in civil and commercial legal relations.". *Ofitsiyni visnyk Yevropeiskoho Soiuzu - Official Journal of the European Union*. Retrieved from: <https://cutt.ly/fwPPB5wI> (Last accessed: 03.11.2023).

3. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Administrative Judicial Code of Ukraine]. (2005, July 06). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#doc_info (Last accessed: 03.11.2023). [in Ukrainian].
4. Kolesnikova M., Shapovalova A. (2017). Aktualnist vprovadzhennia instytutu mediatsii v zakonodavstvi Ukrainy [The relevance of the introduction of the institution of mediation in the legislation of Ukraine]. *Pravovi horyzonty - Legal horizons*, 3(16), 41-46. Retrieved from: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57892> (Last accessed: 03.11.2023). [in Ukrainian].
5. Mazaraki N. (2017). Spivvidnoshennia terminiv «mediatsiia» ta «prymyrennia» [The relationship between the terms "mediation" and "conciliation"]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i parvo - Entrepreneurship, economy and law*, 11, 226-229. Retrieved from: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/49.pdf> (Last accessed: 03.11.2023). [in Ukrainian].
6. Pro mediatsiiu : Zakon Ukrainy vid 16.11.2021 № 1875-IX [On mediation: Law of Ukraine from November 16, 2021, № 1875-IX]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#doc_info (Last accessed: 03.11.2023). [in Ukrainian].
7. Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva pro zvilnennia osoby vid kryminalnoi vidpovidalnosti : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 23.12.2005 № 12 [On the practice of the application by the courts of Ukraine of the legislation on the release of a person from criminal liability: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 12.23.2005 № 12]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#top> (Last accessed: 03.11.2023). [in Ukrainian].
8. Sytko O. M., Shapovalenko N. M. (2013). Slovnyk yurydychnykh terminiv inshomovnoho pokhodzhennia [Dictionary of legal terms of foreign origin]. Odesa. [in Ukrainian].
9. Frych V., Komarnytska O. (2013). Mediatsiia (prymyrennia) yak alternatyva sudovomu rozghliadu kryminalnykh provadzen [Mediation (conciliation) as an alternative to criminal proceedings]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy - Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 3, 25-32. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2013_3_6 (Last accessed: 03.11.2023). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 6.11.2023

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-64-68

Свічкарьова Ярослава Віталіївна,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

e-mail: yara1972@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6245-2526>

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ

У статті досліджено сутність інформаційної безпеки в професійній діяльності правоохоронців. Наголошено, що процес інформатизації діяльності правоохоронних органів України тягне за собою широкі можливості доступу до інформаційних ресурсів, які використовуються в їх діяльності щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, тому саме підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів може бути вирішено через запровадження надійної системи інформаційної безпеки.

Підтримано думку науковців, що сутність інформаційної безпеки правоохоронних органів полягає у спроможності їхніх працівників убезпечити інформаційні ресурси від несанкціонованого доступу до них.

Зазначено, що обов'язковою умовою підвищення ефективності використання інформаційних систем у діяльності правоохоронних органів є пошук принципово нових способів організації роботи з інформаційними ресурсами, стандартизація яких спрямована на створення та гармонізацію єдиного інформаційного простору правоохоронних органів.

Акцентовано увагу, що нині є необхідність у формуванні нової, цілісної, науково обґрунтованої системи гарантування інформаційної безпеки, котра має діяти не тільки на загальнодержавному рівні, а й забезпечувати функціонування корпоративних організацій, окремих юридичних осіб та правоохоронних органів.

Ключові слова: інформаційна безпека, правоохоронні органи, інформаційна система, безпека правоохоронних органів, функції правоохоронних органів, інформаційні ресурси.

Svichkaryova Y. THE ESSENCE OF INFORMATION SECURITY IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF LAW OFFICERS

Випуск 15. 2023

© Я.В.Свічкарьова, 2023